

3. НАУКОВІ СЕМІНАРИ-ПРАКТИКУМИ

Віра Петрівна Чудакова,

науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України,
науковий кореспондент Інституту
психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
психолог, тренер, старший викладач,
консультант, коуч,
м. Київ, Україна

УДК 159.9:37.07:005.95:001.895

Продовження публікації: початок у № 2; 3–4; 5; 6; 7 за 2012 рік; у № 1(8); 2(9); 3(10); 6(13); 7(14); 8–9(15–16); 10(17); 11(18); 12(19) за 2013 рік; у № 1(20); 2(21); 3(22), 4(23), 5(24); 6(25); 7(26); 8(27); 9–10(28–29); 11(30); 12(31) за 2014 рік; у № 1(32); 2(33); 3(34) № 4(35); 5(36); 6(37); 7(38); 8(39) за 2015 рік.

ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА «ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ» – КРИТЕРІЙ СФОРМОВАНOSTІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

І частина, продовження у наступному номері

В публікації представлена модель, алгоритм, методи дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», що являється критерієм сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоспособності особистості в швидко змінюючихся умовах.

Ключевые слова: інноваційна діяльність, психологічна готовність до інноваційної діяльності, модель, психолого-організаційна технологія, індивідуально-психологічні особливості особистості, поріг активності, вольова саморегуляція.

The article presents a model, algorithm, methods research integral characteristics of the "individual psychological characteristics, emotional and volitional personality," which is the criterion of formation of psychological readiness for innovation and competitiveness of the individual in a rapidly changing environment.

Key words: innovative activity, psychological readiness to innovate, model, psychological and organizational technology, individual psychological characteristics of the person, the threshold activity, volitional self-regulation.

У цьому номері пропонуємо публікацію, де розглянемо загальний дизайн, алгоритм, опис методів дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», що є одним із критеріїв сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості у швидкозмінних умовах.

Продовжуємо висвітлювати досвід впровадження у практику діяльності освітніх організацій різних типів моделей та технологій формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. У попередніх випусках журналу «Освіта і розвиток обдарованої особистості» у розділі «Наукові семінари-практикуми» нами здійснено опис

комплексної системи науково-методичного забезпечення їх впровадження [10–12]. Пропонуємо здійснити короткий екскурс сторінками публікацій, у яких подано:

– Майстер-клас «Коучинг, як засіб розвитку обдарованої особистості та формування успішних життєвих стратегій», що опубліковано у № 2, 2012 р.;

– Програму спецкурсу (семінару-тренінгу) «Управлінська компетентність керівника з формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища школи», що подано у № 4 (11), 2013 р.;

– Загальну характеристику науково-методичного забезпечення психолого-організаційної технології формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, що висвітлено у № 3–4, 2012 р.;

– 1.1. Модель експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, описано дослідження «Рівня розвитку педагогічного колективу» та його соціально-психологічні характеристики, що подано у № 5; 6; 7, 2012 р.;

– Загальну характеристику експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації. Описано алгоритм проведення та інтерпретацію результатів експертизи за методиками: «Оцінювання характеристик колективу», у № 1 (8), 2013 р.; «Оцінювання мотиваційного середовища», у № 2 (9), 2013 р.; «Оцінювання функції керівництва», у № 3 (10), 2013 р. Також було подано узагальнені результати експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, у № 6 (13), 2013 р.;

– 1.2. Корекційну модель створення сприятливо-організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, що висвітлено у № 7 (14), 2013 р.

– Дослідження «інноваційності» персоналу освітніх організацій як показника сформованості готовності до інноваційної діяльності, що подано у № 8–9 (15–16), 2013 р.;

– 2. Моделі експертизи та корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, що опубліковано у № 10 (17), 2013 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «ставлення особистості до своєї професійної діяльності», що висвітлено у № 11 (18); 12 (19), 2013 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «ставлення особистості до себе як професіонала», у № 1 (20), 2014 р.; самооцінки, у № 2 (20), 2014 р.; суб'єктивного «локусу контролю», № 3 (22); 4 (23); 5 (24); 6 (25); 7 (26); 8 (27), 2014 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «мотиваційних показників» сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності; направленості мотивації у № 9–10 (28–29) 2014 р.; рівня прагнення до самоактуалізації, у № 11 (30); 12 (31), 2014 р.; № 1 (32); 2 (33); 3 (34), 2015 р.; прагнення (ставлення) до самовдосконалення, у № 4 (35); 5 (36), 2015 р.; мотиваційного профілю, у № 6 (37); 7 (38); 8 (39) 2015 р.

Метою цієї публікації є висвітлення загального дизайну, алгоритму, опису методів дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості». Вона є одним із критеріїв сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості у швидкозмінних умовах.

Для реалізації поставленої мети використовувались такі методи наукового дослідження, як: *аналіз літератури з проблеми, теоретичний аналіз проблеми, проведення пілотажного дослідження, психолого-педагогічний експеримент, психолого-педагогічні діагностичні методики, метод експертних оцінок, методи математичної статистики, метод активного соціально-психологічного навчання та коучингу*. Математичне оброблення даних здійснювалось за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 20).

Дослідження здійснювалось у межах виконання науково-дослідних тем Інституту педагогіки НАПН України: «Технологія формування готовності педагогів до інноваційної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах»; «Науково-методичне забезпечення формування готовності педагогів до діяльності в умовах освітнього середовища навчального закладу»; «Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах швидкозмінного середовища: соціально-профорієнтаційний аспект» [2–8].

Загальний дизайн «Психолого-організаційної технології формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності»

Для розв'язання проблеми формування готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності, розроблення науково-методичного забезпечення її впровадження у практику діяльності освітніх організацій різних типів, за основу було взято технологічний підхід. Його головне призначення полягає у розробленні (проекуванні) та впровадженні спеціальних гуманітарних (людинознавчих) технологій, різновидом яких є *психолого-організаційна технологія*, що спрямована на вирішення конкретних проблем в організації (Л. М. Карамушка, В. Г. Панок) [9].

Розроблена нами «Психолого-організаційна технологія формування готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності» (далі «Технологія») є комплексною системою науково-методичного забезпечення впровадження в освітню практику інноваційних перетворень, що *створює можливість* надавати психологічну допомогу психологам, педагогам, управлінцям всіх рівнів, спрямовану на розв'язання проблем пов'язаних зі змінами діяльності й розвитком організації в цілому та з функціонуванням управлінців та персоналу організації [10; 11; 12].

«Технологія» є професійно універсальним інструментом, що *призначена* для практичних психологів, які мають базову підготовку щодо вирішення певних психологічних та організаційних проблем, пов'язаних з інноваційною діяльністю. З економічних причин, не всі освітні організації мають можливість ввести у штат психологів. Також *нами з'ясовано, що не всі психологи здатні до роботи з персоналом (керівниками і педагогами)* (Т. П. Гаврилова, Л. М. Карамушка, З. Г. Кісарчук).

Ураховуючи такі обставини, нами було розроблено «Технологію», яку можуть застосовувати та

успішно засвоїти в умовах відповідної спеціальної підготовки та консультацій (тренінгів-семінарів, коучингів) за підтримки фахівців управління та спеціалісти для роботи з персоналом організації, менеджери, учителі, методисти, науково-педагогічні працівники, консультанти, ті, хто цікавиться питаннями організаційного розвитку та особистої ефективності, а також ті, у діяльності яких суттєву роль відіграють зміни та розвиток окремих людей і груп.

«Технологія» складається з двох взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих частин [12].

I. *Модель експертизи й корекції організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій* (зовнішні умови): 1.1. Модель експертизи організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій; 1.2. Модель створення сприятливого організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій.

II. *Модель експертизи й корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності* (внутрішні умови): 2.1. Модель експертизи психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності; 2.2. Модель багаторівневого рефлексивно-інноваційного тренінгу, коучингу «Психологічні засоби самовдосконалення і розвитку творчого потенціалу особистості».

Кожна з моделей «Технології» відповідає дослідженню внутрішніх та зовнішніх умов упровадження інновацій та містить такі основні компоненти, як: інформаційно-смысловий, діагностично-інтерпретаційний, прогностичний, корекційно-розвивальний.

Говорячи про перспективність та можливість масової реалізації «Технології» необхідно зазначити, що вона є придатною для відтворення не лише автором, але й іншими фахівцями з гарантією досягнення запланованих результатів (психологами, а також за спеціальної підготовки у сфері контрольно-оцінної та корекційно-розвивальної діяльності, науково-педагогічними працівниками, методистами, управлінцями, науковцями тощо). Для цього можна використати розроблену

автором програму семінару-тренінгу «Управлінська компетентність керівника з формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища» [10].

Упровадження «Технології» в освітню практику передбачало взаємопов'язану діяльність наукового керівника експерименту (автора розробки) з керівниками та педагогічними колективами освітніх організацій з урахуванням принципів спільної діяльності (індивідуалізації, диференціації, оптимальної реалізації людських ресурсів, конструктивного спілкування тощо). Технологія пройшла апробацію і була впроваджена в освітніх організаціях різних типів України: м. Києва, Київської області, м. Одеси, м. Херсону та Херсонської області, м. Сімферополя.

Загальний дизайн і алгоритм дослідження внутрішньої психологічної готовності до інноваційної діяльності

У цій публікації продовжуємо розгляд однієї зі складових авторської «Технології» – «2.1. Моделі експертизи психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності» [11], що представлено на рис. 1.

Для проведення цього діагностичного етапу дослідження нами було використано валідний та надійний психолого-діагностичний інструментарій, що надає змогу дослідити: *цільовий показник* «інноваційність» та *прогностичні показники* – інтегральні характеристики: «задоволеність професійною діяльністю»; «самоусвідомлення себе як професіонала (фахівця)»; «мотиваційні показники» та «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», який буде розглянуто у цій публікації.

Загальний дизайн, алгоритм, методи дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості»

У цій публікації предметом детального обговорення є висвітлення загального дизайну, алгоритму,

Рис. 1. Модель експертизи внутрішньої психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності

опису методів дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», що є одним із критеріїв сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості у швидкозмінних умовах.

На рис. 2. представлено модель дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», де розкрито зміст загального дизайну, алгоритм здійснення та використання методики для визначення оцінних показників і параметрів названого дослідження. Запропоновані психолого-діагностичні методи дозволяють оцінити не лише загальну інтегральну характеристику «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», але й її складові (оціночні параметри) за визначеним алгоритмом оцінювання:

- «факторів індивідуально-психологічних особливостей особистості» (КЕТ);
- «порогу активності» (ПА);
- «вольової саморегуляції» (ВСК);
- «емоційного мотиваційного профілю» (ЕМп).

Розгляд інформаційно-сислового, діагностично-інтерпретаційного компоненту цього дослідження, кожної з названих складових інтегральної характеристики буде здійснено у серії наступних публікацій цього видання, де нами буде детально розкрито кожну з наступних тем:

- Опис методів та алгоритм дослідження;
- Інструктивно-методичні матеріали для дослідження (тексти діагностичних методик і форми бланків збору експертної інформації);
- Аналіз, обробка та інтерпретація результатів дослідження та її оцінювальних параметрів:

Розглянемо аспекти кожної зі складових інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», а саме дослідження: 1) індивідуально-психологічних

особливостей особистості; 2) порогу активності; 3) вольової саморегуляції.

Дослідження індивідуально-психологічних особливостей особистості

З метою вивчення впливу рис особистості на тенденцію та активність персоналу освітніх організацій за здійснення інноваційної діяльності використано багатофакторний особистісний опитувальник 16PF (тест Кеттела), запропонований і вперше опублікований Р. Кеттелом у 1949 р. [2; 3; 5; 6].

Однією з відмінних рис тесту Р. Кеттелла є його спрямування на виявлення відносно незалежних 16 факторів (шкал, первинних рис) особистості. За цією методикою нами отримано 16 оцінок факторів першого рівня та 4 – другого рівня (табл. 1). Разом отримані вектори створюють багатомірний простір, що дозволяє з'ясувати співвідношення інтегральних показників «інноваційності», тобто тенденції до інноваційної діяльності персоналу освітніх організацій, з векторами базового простору рис особистості.

Теоретичною основою виникнення тесту Р. Кеттелла є положення теорії рис, яку сформулював Г. Олпортом. Згідно з нею, особистість розглядається як сукупність певних рис. Багатофакторне вивчення особистості Р. Кеттеллом дозволило виявити індивідуально-психологічні особливості особистості та її диспозиційні характеристики. За допомогою цієї методики можна досить широко дослідити особистісну сферу. Структура факторів опитувальника кожної окремої людини відображає імовірнісну модель індивідуально-психологічних особливостей її особистості, що за порівняння з груповою моделлю тієї вибірки, до якої належить людина, демонструє індивідуальну своєрідність конкретної особистості та дозволяє з певною долею вірогідності прогнозувати реальну поведінку за будь-яких життєвих ситуацій. Також за допомогою цієї методики нами визначено певні аспекти особистісних проблем, а за результатами їхньої експертизи

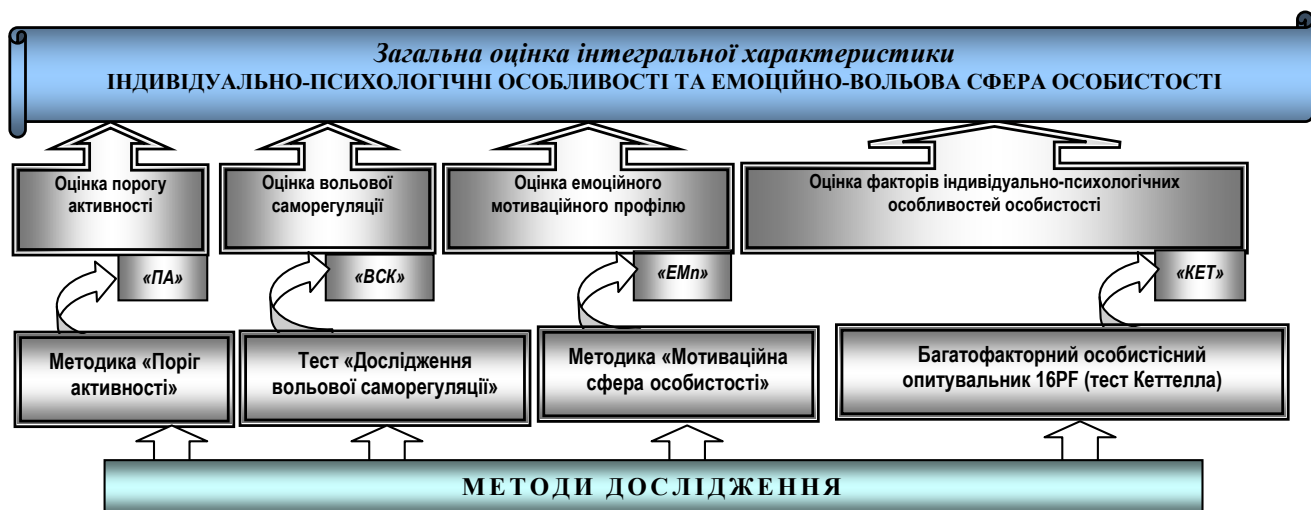

Рис. 2. Модель дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості»

Таблиця 1

Базові риси особистості першого та другого рівнів

– ПОЛЮС		№	+ ПОЛЮС	
БАЗОВІ РИСИ ОСОБИСТОСТІ ПЕРШОГО РІВНЯ				
A–	Шизотимія. Замкненість	1	Афектотимія. Товариськість	A+
B–	Низький інтелект. Конкретне мислення	2	Високий інтелект. Абстрактне мислення	B+
C–	Слабкість-«Я». Емоційна нестійкість	3	Сила-«Я». Емоційна стійкість	C+
E–	Комформність. Підпорядкованість	4	Домінантність. Самовпевненість	E+
F–	Десургенція. Стриманість	5	Сургенція. Імпульсивність. Експресивність	F+
G–	Переважає емоційність в поведінці. Низьке супер-его. Безвідповідальність. Низька нормативність поведінки	6	Високе супер-его. Висока нормативність поведінки. Відповідальність	G+
H–	Тректія. Боязливість. Нерішучість	7	Пармія. Сміливість. Підприємливість.	H+
M–	Праксернія. Практичність	8	Аутія. Мрійливість	M+
N–	Прямолінійність	9	Дипломатичність. Проникливість	N+
O–	Гіпертимія. Самозакоханість. Спокійність	10	Гіпотимія. Інтропунітивність Стурбованість. Невпевненість	O+
I–	Харія. Жорсткість. Реалізм	11	Премсія. Чутливість. М'якість	I+
L–	Алаксія. Підозрілість	12	Протензія. Довірливість	L+
Q1–	Консерватизм	13	Радикалізм	Q1+
Q2–	Залежність від групи. Конформізм	14	Самодостатність. Нонконформізм	Q2+
Q3–	Низький самоконтроль	15	Високий самоконтроль	Q3+
Q4–	Низька его-напруженість. Розслабленість	16	Висока его-напруженість. Емоційна напруженість. Фрустрованість	Q4+
БАЗОВІ РИСИ ОСОБИСТОСТІ ДРУГОГО РІВНЯ				
F1–	Низька тривожність		Висока тривожність	F1+
F2–	Інтроверт		Екстраверт	F2+
F3–	Нейротизм. Сензитивність. Труднощі прийняття рішення		Емоційна стабільність. Реактивна урівноваженість. Поспішність прийняття рішення	F3+
F4–	Конформність. Пасивність. Орієнтація на групові норми. Залежність. Підпорядкованість		Агресивність. Сміливість. Незалежність. Швидкість. Кортикальний контроль	F4+

запропоновано корекційні способи та механізми їх розв'язання, внутрішні ресурси для компенсації тих якостей, відсутність яких утруднює процес формування психологічної готовності до інноваційної діяльності. Опитувальник є одним з поширених методів оцінювання індивідуально-психологічних особливостей особистості як у нашій країні, так і кордоном [3; 5].

У Р. Кеттелла є декілька варіантів опитувальників, спеціалізованих для різних вікових та професійних груп. Кожен із них містить різну кількість запитань та факторів, але всі вони побудовані за єдиним принципом.

Існують різні модифікації опитувальника – форми А і В (187 запитань) і З і Д (105 запитань). Ця методика застосовується як до групи, так і індивідуально, як у блоці з іншими методиками, так і самостійно. Різні форми 16PF опитувальника є популярним засобом експрес-діагностики особистості. Вони використовуються у ситуаціях, де необхідними є знання індивідуально-психологічних особливостей людини [3; 5; 6].

У нашому дослідженні використано опитувальник форми А, що містить 187 запитань, на кожне з яких пропонується три варіанти відповідей (а, b, c). *Детально розглянемо це питання у наступному номері.*

Дослідження «порогу активності»

Наступним кроком нашого дослідження є визначення «порогу активності», де маємо на увазі *ступінь важкості/легкості здійснення вчинків, рішучості у діях; прагнення до постійної активності або, навпаки – до пасивності, замкнутому способу життя.* Методика «Поріг активності» (ПА) – це опитувальник, запропонований Т. Романовою в 1991 р., що призначено для діагностики швидкості прийняття рішень, готовності до вчинення дій [7; 8]. Її застосування є доцільним у психологічному консультуванні, а також в комплексі з іншими методиками. Ця методика може бути використана як самостійна психодіагностична, а також під час комплексного обстеження за допомогою тестів. У нашому дослідженні вона використовується для розв'язання практичних завдань та для індивідуальної психодіагностики у процесі психологічних консультування та корекції.

Використання методики дозволяє поділити випробовуваних на три групи, залежно від значень показника ПА: низький, середній, високий. *Низький поріг активності.* Суб'єкт характеризується активною життєвою позицією, діяльний, обмірковує власні вчинки та їхні наслідки, не боїться зробити помилку. Впевнено почувається та активно діє. Наполегливий у досягненні цілей. Не схильний до рефлексії, визнання власних помилок, важко піддається корекції. *Середній поріг активності.* З одного боку, відображає збалансоване, гармонійне поєднання реальної діяльності, а з іншого – внутрішніх переживань та роздумів. *Високий поріг активності.* Характеризує суб'єкта, як інертного, «важкого на підйом», більш схильного до «внутрішнього життя», аніж до зовнішньої активності. Необхідні дії він постійно відкладає та відтягує. Не любить взаємодіяти з іншими людьми, бажає працювати та відпочивати на самоті або у вузькому колі людей. Тривалий час переживає за власні проблеми, любить «копатися» в собі [1; 7; 8]. *Детально розглянемо це питання у наступному номері.*

Дослідження «вольової саморегуляції»

У широкому розумінні під рівнем вольової саморегуляції розуміється міра оволодіння власною поведінкою в різних ситуаціях, здатність свідомо керувати власними діями, станами та спонуканнями. Рівень розвитку вольової саморегуляції може характеризуватися в цілому або окремо за такими властивостями характеру, як наполегливість та самовладання.

Метою дослідження «вольової саморегуляції» є з'ясування особливостей особистісної саморегуляції, що визначають індивідуальний стиль та конкретні прояви активності людини.

Для дослідження цього аспекту нами використано тест-опитувальник «Дослідження вольової саморегуляції» (ВСК), що було розроблено А. Зверковою і Є. Ейдманом. Він спрямований на оцінку індивідуального рівня розвитку вольової регуляції. Спочатку опитувальник ВСК розроблявся в одновимірному варіанті – «загальний емоційно-вольовий самоконтроль» (ВСК), проте в результаті емпіричного аналізу з його структури додатково було виділено дві стійкі субшкали. У термінах традиційних вольових рис особистості субшкали отримали такі назви:

- «наполегливість» (Н) – характеризує доступний свідомій мобілізації енергетичний потенціал завершення дії;
- «самовладання» (С) – відображає рівень довільного контролю емоційних реакцій і станів [13; 14].

Субшкала загальної «вольової саморегуляції». *Високий бал* за шкалою «В» характерний для емоційно зрілих, активних, незалежних, самостійних особистостей. Їх вирізняє спокій, упевненість у собі, стійкість намірів, реалістичність поглядів, розвинене почуття власної гідності. Зазвичай вони добре рефлексують особисті мотиви, планомірно реалізують наміри, вміють розподіляти зусилля та здатні контролювати власні вчинки, володіють вираженою соціально-позитивною спрямованістю. У граничних

випадках у них можливе зростання внутрішньої напруженості, пов'язаної з прагненням проконтролювати власну поведінку або тривогу з приводу найменшої її спонтанності. *Низький бал* спостерігається у людей чутливих, емоційно нестійких, уразливих, невпевнених у собі. Рефлексивність у них невисока, а загальний фон активності, як правило, знижений. Їм властива імпульсивність та нестійкість намірів. Це може бути пов'язано як з незрілістю, так і вираженою витонченістю натури, не підкріпленою здатністю до рефлексії та самоконтролю.

Субшкала «наполегливість» характеризує силу намірів людини – її прагнення до завершення розпочатої справи. На *позитивному полюсі* – діяльні, працездатні люди, які активно прагнуть до виконання наміченого, їх мобілізують перешкоди на шляху до мети, але відволікають альтернативи та спокуси, головна їхня цінність – розпочата справа. Таким людям властива повага до соціальних норм, прагнення підпорядкувати власну поведінку. У певних ситуаціях їм властива втрата гнучкості поведінки, поява маніакальних тенденцій. *Низькі значення* за цією шкалою засвідчують підвищену лабільність, невпевненість, імпульсивність, що можуть призводити до непослідовності та «розкиданості» поведінки. Знижений фон активності та працездатності компенсується у таких осіб підвищеною чутливістю, гнучкістю, винахідливістю, а також тенденцією до вільного трактування соціальних норм.

Субшкала «самовладання» відображає рівень довільного контролю емоційних реакцій та станів. *Високий бал* за субшкалою набирають люди емоційно стійкі, які добре володіють собою в різних ситуаціях. Їм властиві: внутрішній спокій, упевненість у собі, що звільняє від страху перед невідомим, підвищує готовність до сприйняття нового, несподіваного та поєднується зі свободою поглядів, тенденцією до новаторства та радикалізму. Разом з тим, прагнення до постійного самоконтролю, надмірне свідоме обмеження спонтанності може призводити до підвищення внутрішньої напруженості та переважання постійної заклопотаності, стомлюваності. На *іншому полюсі* цієї субшкали – спонтанність та імпульсивність у поєднанні з уразливістю і перевагою традиційних поглядів, що огорожують людину від інтенсивних переживань та внутрішніх конфліктів.

Соціальна бажаність високих показників за шкалою неоднозначна. Високі рівні розвитку вольової саморегуляції можуть бути пов'язані з проблемами в організації життєдіяльності та відносинах між людьми. Часто вони відображають появу дезадаптивних рис та форм поведінки. На відміну від них *низькі рівні* наполегливості та самовладання за певних випадків виконують компенсаторні функції, але також свідчать про порушення в процесі розвитку певних властивостей особистості та про проблеми у вмінні будувати відносини з іншими людьми та адекватно реагувати на ті чи інші ситуації.

Після отримання інформації про усвідомлення особливості саморегуляції розроблено програму

вдосконалення, що зазначає ті властивості, що першочергово потребують розвитку або корекції.

Детально розглянемо це питання у наступному номері.

*Продовження публікацій у наступному номері.
Ми будемо Вам вдячні за зворотний зв'язок за
адресою: nika777vera@mail.ru*

Використані літературні джерела

1. *Бурлачук* Словарь-справочник по психодиагностике [Текст] / Бурлачук. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 688 с. – (Серия: «Мастера психологии»). – С. 328.

2. *Выбойщик И. В., Шакурова З. А.* Личностный многофакторный опросник Р. Кэттелла [Текст] / И. В. Выбойщик, З. А. Шакурова. – Челябинск, Изд-во ЮУрГУ, 2000. – 54 с.

3. *Мельников В. М., Ямпольский Л. Т.* Введение в экспериментальную психологию личности [Текст]: учеб. пособие для слушателей ИПК преподавателей пед. дисциплин ун-тов и пед. ин-тов / В. М. Мельников, Л. Т. Ямпольский. – М.: Просвещение, 1985. – С. 25–87.

4. *Мильман В. Э.* Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции [Текст] / В. Э. Мильман. – М.: МГУ, 1990. – 116 с.

5. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла [Текст]: учеб.-метод. пособ. / А. Н. Капустина. – СПб.: Речь, 2007. – 100 с. (Серия: «Практикум по психодиагностике»).

6. Практикум з психодіагностики [Текст] / Уклад.: О. О. Музика, В. М. Остринська, В. В. Остринський. – 2-е вид., випр. та доп. – Житомир: ЖДПУ імені Івана Франка, 2000. – С. 97–106.

7. Технології роботи організаційних психологів [Текст]: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл., та слухачів ін-тів післядипломної освіти / Л. М. Карамушка, Т. В. Зайчикова, О. В. Винославська та ін.; за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К.: Фірма «ІНКОС», 2005. – 366 с.

8. *Чудакова В. П.* Управлінська компетентність керівників з формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи [Текст] / В. П. Чудакова // Управління школою. – Видавнича група ОСНОВА, 2012. – № 19–21 (355–357), липень. – С. 10–20.

9. *Чудакова В. П.* Модель експертизи і корекції внутрішньої психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності – чинник формування конкурентоздатності особистості [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта і розвиток обдарованої особистості. Щомісячний науково-методичний журнал. – 2013. – № 10 (17), жовтень. – С. 52–61.

10. *Чудакова В. П.* Моделі й технологія формування психологічної готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності як чинника конкурентоздатності особистості в швидкозмінних умовах: збір. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України [Текст] / ред. кол.: С. Д. Максименка (гол. ред.) та ін. – К.–Алчевськ: ЛАДО, 2013. – Том II. Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія / за ред. С. Д. Максименко, Л. М. Карамушки. – 2013. – Вип. 38. – С. 314–326.

11. *Щербаков А. И.* Волевые процессы и свойства личности [Текст] / А. И. Щербаков. – JL, 1963. – 95 с.

12. *Эйдман Е. В.* Волевая регуляция деятельности в условиях предельных физических напряжений: автореф. дисс. ... канд. психол. наук [Текст] / Е. В. Эйдман. – М., 1986. – 22 с.

